

Navneforskning 1968–1971

Af medarbejderne ved Institut for Navneforskning

ved BENT JØRGENSEN

Produktionen indenfor dansk navneforskning i årene 1968–1971 dækker et vidt spektrum. I det følgende skal der gives en oversigt over, hvad der er præsteret i det nævnte tidsrum.

Udforskningen af stednavne har kastet de fleste arbejder af sig.

I *Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder* har Kristian Hald behandlet en række almindelige efterled. Først gl. -*ruth* 'rydning' (i nynordisk -*ruð/d*, -*rjóðr*, -*rød*, -*ryd*, -*red* m.v.), der indgår i ca. 600 skandinaviske bebyggelsesnavne samt i et stort antal naturnavne. I Danmark er hovedformen -*rød*, således som leddet fremtræder i sit hovedudbredelsesområde, Nordøstsjælland. Omkring halvdelen af -*rød*-navnene er sammensat med personnavne, som altid er af hjemlig oprindelse, hvorved typen viser sig ældre end -*torp*-navnene. I enkelte tilfælde er forleddet et indbyggernavn (f. eks. Børstingerød), hvilket tages som vidnesbyrd om, at rydningen er foretaget kollektivt.

Navneleddet -*sal* anvendes i danske stednavne dels usammensat (de jyske sogne- og sahl- og Sall) dels som forled (Salløv, Saltrup) men ikke som efterled som i Norge og Sverige. Der henvises – uden stillingtagen – til diskussionen om ordets betydning som stednavneleddet: 'helligdom', 'hus', 'stormands sædegård'.

Gl. *skēth*, n., *skēthæ* n. (oldisl. *skeið*, n.), der i det øvrige Norden indgår i stednavne i betydninger som 'grænse', 'vejstrækning', 'adskillende bjerg- eller jordryg' er svagt repræsenteret i Danmark (bl.a. Emmerske, Skærød). Betydningen kan ikke fastslås, og leddet kan ikke altid adskilles fra gl. *skēth* f. 'kløvet træstykke'. Ledet forekommer usammensat i en række nordiske stednavne i Danelagen. Appellativet hestesked (= væddeløbsbane) kendes som marknavn et par gange i Danmark og som stednavn, men antagelig i norsk form, i Danelagen.

Navne på -*skov* på Sjælland er sjældne i middelalderen (gl. da.

with 'ved' er normalen) og mod nord og øst mangler de helt. På Lolland, Falster, Fyn og i Jylland er skov hyppigere i bebyggelsesnavne. Af navnene har flere kristne forled (munk, kapel) og kun få antages at gå tilbage til vikingetiden. Som forled kendes skov- i godt 20 navne på -by og i et lignende antal på -torp, men kun to af disse findes på Sjælland. Den særligt sønderjyske type landsbynavn + skov kan dokumenteres fra begyndelsen af 1400-tallet. I Danelagen kendes -skov kun én gang.

Glda. *sið* 'sø' (i Jylland nu ofte blot -s) indgår i mange danske bebyggelsesnavne, hvoraf enkelte betegner gamle og store bebyggelser. Forleddene betegner oftest terrænformationer eller plantevækst, i enkelte tilfælde hedenske guder (Hel, Tor). Som forled er 'sø' hyppigt og her forekommer tillige sideformen glda. *sæ*.

Også andre behandler enkelte efterled. I *Sprog og Kultur* bd. XXVI gennemgås glda. *hargh*, (ældre) middelnysk *harugh* af Peter Skautrup. Han argumenterer for den ældre opfattelse af betydningen som 'helligdom, alter' imod Allan Rostvik's (Har og harg, 1967) 'nøgent klippefremspring, stensamling'. Peter Skautrup fremlægger et stort, men langt fra entydigt materiale og sammenholder dette med arkæologiske, folkloristiske og topografiske data. Det påpeges, at *hargen* synes at være knyttet til mindre lokaliteter udenfor høj-kulten. Da det påvises, at navne med -ø-former ikke forekommer i Vest- og Sønderjylland giver Peter Skautrups afhandling tillige et bidrag til diskussionen om u-omlyden. Som appellativ har Peter Skautrup fundet 'harg' i betydningen 'indhegning' i »Øm klostets krønike« fra ca. 1300.

Om efterleddet (og appellativet) glda. *høgh* i skånsk og sjællandsk skriver endelig Vibeke Christensen i Festskriftet til Poul Andersen. Her korrigeres Brøndum-Nielsens beskrivelse i *Glda. Grammatik* af leddets udviklinger. Diskussionen står om udviklingen til ⟨øw⟩ m.v. henholdsvis ⟨øj⟩ m.v. Undersøgelsen viser, at ⟨øw⟩ er særdeles sjældent i skånsk, og at ⟨øw⟩ og ⟨øj⟩ på Sjælland ikke veksler efter dialektale kriterier, men efter kildernes proveniens, idet ⟨øj⟩ hovedsagelig bruges i ikke-lokale kilder. Denne tendens forstærkes efter middelalderens slutning, og efter Matriklen 1688 gennemfører centraladministrationen ⟨øj⟩ i sjællandske navne undtagen i få, med andre typer forvekslelige, navne som f. eks. Salløv (jfr. -lev), Mørkøv (jfr. -køb). Vibeke Christensen antager, at udviklingen af ⟨øw⟩ > ⟨øj⟩ mod den oprindeligere, dialektale tilstand i sjællandsk skyldes påvirkning fra skånsk.

Om enkelte stednavne er der fremkommet to afhandlinger i Poul Andersen-festskriftet.

Barnehøj og *Bavnehøj* behandles af Inge Wohlert. En udtale [ba'n] betinger sammenfald af bavn og barn i dele af Fyn og Ærø samt på Kalundborgegnen. Navnene langs den fynske grænse for sammenfaldet undersøges, og der drages den konklusion, at bavn er det oprindelige forled undtagen i de tilfælde, hvor saglige kriterier taler imod. Det viser sig endvidere i ældre kilder, at højdedragsbetegnelser (høj, bjerg o.l.) oftest kombineres med bavn-, mens nærliggende moser og kær kombineres med barn-, ikke sjældent i forbindelse med navneforklarende sagn. Når barn- i nyere tid også findes i forbindelse med -høj o.l. kan det bero på bavnevæsenets afskaffelse, mens bavn's fremtrængen i allernyeste tid tilskrives romantiserende tendenser.

Lis Weise skriver om stednavnetypen *Bøget* : *Bøgede* på Sjælland, Lolland og Falster. Navne af denne type (oprindelige ia-stammer) har i middelalderen normalt ubestemt form og sjældent bestemt form, men om ved 1500 får de ubestemte former et -t tilføjet. I slutningen af 1600-tallet kan dette -t enten atter svinde (Lindet > Linde) eller der kan føjes et -e til (Bøget > Bøgede). Til disse udviklinger svarer i nutiden udtalen [ð]/[əðə] på Sjælland, på Lolland-Falster [ə]/[əð]/[əd]/[é]. Det viser sig ved inddragelse af andet ordstof, at i sjællandsk falder udtalen af best.neut. samt præt. og præt.part. af ön-verber sammen i -[ə(ð)] overfor infinitiv -[ə]/nul, mens Lolland-Falster lader best.neut. og præt.part. af ön-verber gå sammen mod infinitiv og præt. af ön-verber. Herved opstår muligheden for den sjællandske udvidelse til -ede i navne som f. eks. Birkede overfor Lolland-Falsters [əð], der kun kan opfattes som (et), jfr. Birket.

Af betydning for udforskningen af enkelte stednavne og stednavneled er endvidere Kristen Møllers bog *Kås og brygge*. Her behandles en lang række betegnelser for anløbspladser set udfra sproglige (dialekt-geografiske) og saglige synspunkter. Særlig omfattende er behandlingen af brygge, kås og vase. *Brygge* kendes fra 1400-tallet og anses – trods hyppige -gg-skriveformer – for lån dannet efter tysk (Schiffs)brücke. Under *vase* behandles ikke blot betydningen 'anløbsbro/-plads' men også 'vejdæmning'/'opfyldt vej i sumpet terrain' som f. eks. i navne som Vaseengen, Vasemosen. Som en (falsk) subtraktionsdannelse til sådanne navne anses betydningen 'vase' = 'eng/mose' at være opstået. *Kås* anser Kristen Møller på linie med

Ivar Modéer for et lån yderst ude fra fransk chaussée med en oprindelig betydning 'vej over sumpet terrain' og med en betydningsudvikling svarende til den, man må antage for ordet vase. Bogen giver mange eksempler på ordenes anvendelse i stednavne, og den er rigt illustreret.

I forlængelse af sin gennemgang af marknavne i Søborg sogn i *Fra det gamle Gilleleje* 1951, 1952, 1954 har K. B. Jensen i *Ortnamnssällskapet i Uppsala Årsskrift* 1968 behandlet det nordsjællandske sogns bebyggelsesnavne, såvel ældre som yngre, og her fremsat en del forslag til tolkning altererende med Frederiksborg Amts Stednavne, bl. a. Hulerød (1271 Holærhø) som < -høgh og Ferle som < -lev.

Af større fremstillinger af stednavne er der i perioden fremkommet tre. Heraf er den ene en disputats, nemlig Lis Weises *Efterstillet adjektiv i danske stednavne*. Det er en syntakshistorisk undersøgelse på basis af stednavne af typen Ølsemagle, Herstedøster. Typen var i middelalderen langt hyppigere end nu (mange ekss. efter mønstret Heddingelille > Lille Heddinge) og i en række kapitler undersøges udviklingen kronologisk i typens hovedområder Sjælland, Lolland-Falster og Skåne. Endvidere er der afsnit om de adjektiver, der efterstilles og om de stednavnetyper, hvor efterstilling forekommer. Et hovedproblem for Lis Weise har været de litterære kilders samtidighedsværdi. Dette gælder specielt i tre typer af tilfælde, nemlig 1: arkaiserende kilder 2: kilder kun kendt i afskrift og 3: opregnende kilder. For at løse dette ægthedsproblem har Lis Weise foretaget undersøgelse af de pågældende kilders sprogform i øvrigt og – især for de ældste perioders vedkommende – inddraget andre samtidige sprogkilder. Sådanne undersøgelser har m.h.t. »Kong Valdemars Jordebog« ført til en konstatering af forskellen mellem den centraladministrative Hovedliste uden efterstillinger og den lokale Falsterliste med efterstillinger, idet der er sammenlignet med placeringen af adjektiver og possessive pronomener i samtidige lovtekster. Undersøgelsen tyder på, at udviklingen til foranstilling er tidligere i Sønderjylland end i det øvrige Jylland, og at efterstilling i lovteksterne må opfattes som et arkaiserende element. Med udgangspunkt i eksemplet *Å hin hellige* analyseres færøsk stednavnestof til belysning af de enkelte faser i udviklingen fra efter- til foranstilling, og Lis Weise fremsætter på grundlag heraf nogle betragtninger over opkomsten af bestemthedskegørien og den foransatte vestjyske ar-

tikel. En undersøgelse af »Eline Gøyes Jordebog« viser, at efterstilling i dennes opregnende dele alene er udtryk for administrativt bestemte ønsker om fælles opslagsform for navne med varierende foranstilling.

I 1968 udkom det første bind (bogstav A-D) om *Danske sø- og ånavne* af John Kousgård Sørensen. Værket, som er planlagt til 8 bind, vil i alfabetisk orden behandle hele den dansksprogede hydronymi. Hovedformålet med udgivelsen er at skabe overblik over motivvalget ved dannelsen af vanddragsbetegnende navne, og da alle navne medtages vil et resultat af undersøgelserne blive muligheden for at afgrænse visse semantiske kategorier af led som hyppigere forekommende end andre, hvorved der kan tilvejebringes kriterier for at foretrække bestemte tolkninger i etymologisk flertydige tilfælde. Et resultat af arbejdet er endvidere konstateringen af en række vanddragsnavne, der nu kun kendes som led i andre stednavne i vanddragets nærhed. Herved kastes der lys over en øjensynlig meget gammel del af det danske navneforråd. De metodisk forfinede reduktionskriterier, som er udviklet i forbindelse med fremdragelsen af sådanne uoverleverede hydronymer, vil – tillige med bl. a. en gennemgang af efterled og afledningselementer samt problemer om datering og navngivningsmotiver – blive behandlet i det sidste af de 8 bind. Her vil endelig også fremkomme en sammenligning af den danske hydronymi med den øvrige nordiske og germanske.

Af større samlede fremstillinger af en stednavnetype er i perioden endelig kommet *Dansk Gadenavneskik* af Bent Jørgensen. Heri behandles den historiske udvikling indenfor gadenavngivningen i Danmark, dog således at byerne København, Ålborg, Ribe og Nakskov er udvalgt som særlige undersøgelsesområder. I et indledende kapitel om gadenavnenes struktur er det af John Kousgård Sørensen og Lis Weise i *Marknavnestudier*, 1964 opstillede skema til analyse af (specielt) marknavne søgt taget i anvendelse, og Bent Jørgensen foreslår i forbindelse hermed en modifikation af det pågældende skema fra 5 til 4 felter. I bogen inddeles gadenavnene efter deres semantiske indhold i 10 undergrupper med en særlig vigtig distinktion trukket mellem de ikke-memorale navne (gruppe 1–8 og 10) og de memorale navne (gruppe 9). I sin gennemgang af gruppebestemte gadenavne i 1600-tallets København regner forfatteren med, at deres opkomst skyldes påvirkning fra analoge dannelser i dele af Amsterdams gadenet og i den danske flåde. I en række kapitler gi-

ves der en gennemgang af nogle sproglige problemer vedrørende dannelsen af gadenavne, bl. a. sammensætningsforhold, brugen af bestemt artikel, folkeetymologi og ellipsc. Der gives en kort gennemgang af de vigtigste efterleds historik, ligesom der søges redegjort for opkomsten og anvendelsen af betydningssekundære (»moderne«) efterled af typen -vænget, -løkken etc. Endelig gives der en oversigt over problemer i forbindelse med gadenavnets tilkomst og fragang og over forskellige motiver bag ændringer af gadenavne.

I Institut for Navneforsknings serie *Danmarks Stednavne* er i 1969 udkommet bd. XIV, *Odense amts bebyggelsesnavne* ved John Kousgård Sørensen. Bindet behandler udfra den moderne stednavneforsknings principper om kildekritisk vurdering og sprogligt funderet analyse amtets navne på bebyggede lokaliteter, ikke blot købstæder, landsbyer og gårde men også navne på f. eks. møller, kirker, beboede øer, landskaber, gader m.v. Alle nuværende og tidligere bebyggelsesnavne er registreret og med undtagelse af navne på enkeltgårde eller -huse fra efter 1900 tillige gjort til genstand for etymologisk undersøgelse. Skriveformer af navnet anføres i et udvalg bestemt af formernes mængde og kildemæssige kvalitet samt af navnets gennemskuelighed. Navnestoffet er topografisk ordnet efter Dansk Folkemindesamlings sogncordning. Hyppigt forekommende efterled og endelser er behandlet særskilt og et kapitel omhandler bebyggelsesens historie.

Som bind XV i serien *Danmarks Stednavne* er i 1970 udkommet første del af fem planlagte bind med *Svendborg amts naturnavne*. Første del, ved Birte Hjorth Pedersen og Inge Wohlert, indeholder naturnavnene fra Sunds herred og indholdet er afgrænset således, at alt hvad der ikke er medtaget i amtsbindet om bebyggelsesnavnene (jfr. om DS bd. XIV) findes behandlet her. De filologiske principper for behandlingen er de samme som ved udgaverne af bebyggelsesnavnene. De enkelte lokaliteter er såvidt muligt placeret i det gamle vangesystem eller lokaliseret i forhold til andre lokaliteter. Lokalteternes art og eventuelle lokale traditioner om dem er normalt anført. Den mindste alfabetiseringsenhed er ejerlavet i modsætning til sognet i bebyggelsesnavneudgaverne.

Danske og nordiske personnavne er behandlet af to forskere i perioden.

I 1968 skrev Peter Jørgensen i *Sprog og Kultur* bd. XXV om *fornavnekombination i Brede sogn*. Afhandlingen slutter sig til hans

20 år ældre fremstilling af »Fornavne i Brede sogn gennem 100 år« og det er dens materiale, som anvendes. Af mandsskoven har ca. $\frac{1}{3}$ 2-navne-kombination, af kvindenavnene ca. $\frac{2}{3}$, hvilken forskel beror på, at mænd hyppigere har to efternavne. Et meget stort antal kombinationer optræder kun én gang. Undersøgelsens hovedresultat er, at kombinationslementerne kan vælges og kombineres frit, og at der ikke har været nogen fast forbindelse mellem den skriftlige navnekombination og den mundtlige usus; dog kan der under hensyntagen til den stedlige udtale konstateres en tendens til at placere det letteste navn først.

Personnavne i Danmark er titlen på tre håndbøger af Kristian Hald i Dansk Historisk Fællesforenings håndbogsserie. Bd. I. Oldtiden udkom i 1971, de to følgende bind vil omhandle middelalderen og nyere tid. Kilderne er ca. 20 personnavne på urnordiske runesten, ca. 200 vikingetidsnavne og knap 1000 navne som led i stedsnavne især af typerne -lev, -sted og -torp. Endvidere et lignende antal nordiske navne kendt i vikingetidens England og Normandi. I bogen omtales forskellige navngivningsprincipper. Ældst er variationsprincippet, der forudsætter toledede navne. Første eller sidste led er identiske i faders og søns navn: Isbiorn – Frøbiorn; Þorstæin – Þorlæk. Dette princip kan bedst studeres på en række bornholmske indskrifter. Opkaldelse efter nær, afdød slægtning fremtræder ikke klart i de danske kilder, men kan med stort udbytte studeres i den islandske overlevering. Der gives en detaljeret gennemgang af oldtidens tre navnetyper, (1) de sammensatte (eks.: HlewagastiR), (2) de usammensatte (eks.: Biorn) og (3) kortnavnene eller de hypokoristiske (eks.: Töki). I modsætning til de øvrige germanske sprog er nordisk karakteriseret ved hyppig anvendelse af gudenavne som led i sammensatte personnavne og fremfor alt er Thor- en hyppig navnekomponent, hvilket må hænge sammen med denne guds stilling som hovedgud i Norden. Der gøres i bogen grundigt rede for kortnavnernes dannelsesmåde; også her dominerer dannelser til Thor- som f. eks. mandsskoven Töki, Tobbi, Töli og kvindenavnene Töka, Töva. Sådanne navne tilhører tiden efter folkevandringerne og er et specielt dansk fænomen. Endnu i vikingetiden er de sammensatte navne dog hyppige end usammensatte og hypokoristiske navne, og ændringer i navneforrådet beror først og fremmest på forandringer indenfor de enkelte grupper.

Problemerne omkring forholdene mellem Skandinavien og England

i vikingetiden har været genstand for undersøgelser på forskelligt hold.

I perioden er fremkommet del 2 og 3 af Kenneth Camerons *Scandinavian Settlement in the Territory of the Five Boroughs. The Place-Name Evidence*. I del 2 undersøger Cameron 109 navne på *-thorp*. Forholdsvis få af forleddene i disse stednavne er appellativer eller adjektiver og adskillige af *thorp*'erne har fået navneændring siden nedskrivningen af Domesday Book. Der er flere hybride sammensætninger på *-thorp* end på *-by* og de er fordelt på forholdsvis få, markante områder, sammenfaldende med *by*'s hovedområder. *Thorp*'erne findes fortrinsvis på uindbydende jord. Disse kendsgerninger overbeviser Cameron om, (1) at det skandinaviske ord *þorp* blev brugt i området om »en sekundær bebyggelse, en fjerntliggende gård eller en lille landsby afhængig af en større by«, (2) at *thorp*'erne er vidnesbyrd om kolonisation i snæver forstand, og (3) at den danske bosættelse her må have været langt mere omfattende end en temmelig lille hær har kunnet være årsag til.

I 3. del behandler Cameron områdets 60 såkaldte Grimston-hybrider, d.v.s. stednavne hvis efterled er OE *-tūn*, og hvis forled er et skandinavisk personnavn. Tidligere forskning omkring typen (bl.a. Peter Sawyer's afvisning af den som bevis for skandinavisk bosættelse) diskuteres og Cameron påpeger, at personnavnetyperne indicerer ælde, og at nogle af navnene nævnes tidligere end Domesday Book. Fordelingen af typen er i markant modsætning til *-by* og *thorp*. Lincolnshire har således 11 hybrider, 217 *by* og 66 *thorp*, mens Nottinghamshire har næsten lige mange hybrider og *by* og Derbyshire har flest hybrider. Da hybriderne er hyppigst i områder med overvejende engelske navne og omvendt sjældne i områder med *by*, og da de findes på samme gunstige, topografiske placeringer som de omgivende engelske navne, konkluderer Cameron, at de sandsynligvis repræsenterer et tidligt stadium med dansk overtagelse af allerede eksisterende engelske bosættelser.

I en artikel i *Medieval Scandinavia* 2 (1969) argumenterer Kenneth Cameron mod Peter Sawyers artikel »The two Viking Ages of Britain« ibid. Cameron forsvarer sin tese om »sekundær immigration« idet han fremhæver, at teorien passer godt med den økonomiske vækst i England i 10. og 11. årh., med den betydelige indflydelse fra skandinaviske sprog og med fordeling, topografi og geologi for lokaliteter med skandinaviske navne i området »Five Boroughs«.

I serien *English Place-Names* har J. McN. Dodgson udsendt de tre første bind om *Cheshire's stednavne*. I grevskabets østligste hundreds ($\simeq$ herred) findes et begrænset antal skandinaviske stednavne, muligvis hidrørende fra en ekspansion af den danske bosættelse i det sydlige Yorkshire og Derbyshire. I fjerde bind vil Wirral-halvøens norske navne blive behandlet, og den skandinaviske bosættelse i det hele vil blive analyseret i bind 5.

J. McN. Dodgson har også behandlet gadenavnene i Chester. Enkelte kan med større eller mindre sikkerhed vises at være af skandinavisk oprindelse. Brugen af skandinaviske personnavne og tilstedeværelsen af en Skt. Olai kirke lader formode, at Chester har haft en klart skandinavisk befolkningsgruppe i 11. årh. Denne synes at have mistet sin selvstændige levedygtighed i 12. og 13. årh., idet kirken kommer i økonomiske vanskeligheder, og mange af personnavnene angliseres.

Også Kristian Hald har vendt sig mod sider af Peter Sawyers »The two Viking Ages of Britain« i *Medieval Scandinavia* 2. Det kan ikke være rigtigt, som hævdet af Sawyer, at mange af stednavnene på by i 'the East Midlands' var dannet lang tid efter den oprindelige skandinaviske bosættelse og af en anglo-skandinavisk befolkning. Der er, påpeger Hald, få hybride dannelser og personnavneleddet *þór*-, der blev almindeligt i selve Skandinavien i vikingetiden, er sjældent repræsenteret. Der findes talrige marknavne af skandinavisk oprindelse, også i byer med engelske navne som f. eks. Benniworth i Lincolnshire. Benniworth og omgivende engelsk-benævnte landsbyer må have været dansk-sprogede og følgelig må der have været en kraftig dansk immigration til disse egne i vikingetiden.

Af Gillian Fellows Jensen foreligger der flere undersøgelser af de skandinavisk-angelsaksiske problemer. Fra 1968 disputatsen *Scandinavian Personal Names in Lincolnshire and Yorkshire*. Bogens hovedafsnit er en ordbog over de nordiske navne, som findes i kilder fra de to grevskaber i tiden ca. 875 (ældste nordiske bosættelse) til slutningen af 13. årh. Der gøres rede for om navnene kendes selvstændigt eller som led af stednavne, for deres modsvarighed i Skandinavien og for alternative tolkningsmuligheder. I et andet kapitel diskuteres omfanget af den nordiske bosættelse i Danelagen og Fellows Jensen slutter sig til den nu mest udbredte opfattelse, at de erobrende hære nok har været ret små, men at de må være blevet fulgt af et betydeligt antal emigranter. En undersøgelse af de nordiske

stednavnes udbredelse i de to grevskaber viser, at bosættelsen i Lincolnshire og Yorkshire East Riding og det sydlige af Yorkshire North og West Riding overvejende har været dansk, i resten af North og West Riding derimod overvejende norsk. Det nordiske personnavnestof inddeles i tre grupper, (1) sammensatte navne (eks.: Asbiorn), (2) oprindelige tilnavne (eks.: Gamall), (3) sekundære dannelser (eks.: Geirr) samt navne af ikke-nordisk oprindelse indført af skandinaver. De ældste stednavne med nordiske personnavne er nordisk *-by* og engelsk *-tūn*, noget yngre derimod nordisk *-þorp*, men der er ikke typeforskelle mellem personnavne i sammensætning med de tre led. Derimod dominerer de oprindelige tilnavne som førsteled i stednavne, mens samtidig sammensatte personnavne var de mest populære blandt herskende klasser i Skandinavien. Betragter man de skandinaviske personnavne overleveret udenfor stednavne, beslaglægger hver af de to typer ca. 50 % af bærerne omkring år 1000, omkring år 1200 er der en mindre overvægt af de oprindelige tilnavne. De sammensatte personnavne beholder altså deres popularitet. De sekundære navne kendes i hele perioden, men opnår aldrig noget større antal forekomster, og de er sjældnere i stednavne i Danne-lagen end i vikingetidsstednavne i Danmark. En undersøgelse af de nordiske kolonisters navnevalg viser, at de fleste fædre med nordiske navne vælger ikke-nordiske navne til deres børn, jo længere ned i tiden desto hyppigere.

Fra 1969 stammer en artikel i *Namn och Bygd* af Gillian Fellows Jensen om *skriveren af det såkaldte Lindsey Survey* fra ca. 1115–18. Den viser at dette håndskrift især m.h.t. de skandinaviske navne normalt har bedre former end Domesday Book fra 1086, somme tider gør skriveren sig dog skyldig i bevidst skandinavisering. Det engelske *-hām* skandinaviseres til *-heim*, hvilket afslører *ei* som diftong endnu på den danske bosættelses tid. Former i Domesday Book og andre kilder, der viser monoftongering må skyldes anglo-normannisk eller måske oldengelsk indflydelse.

Om *skattelisterne i Domesday Book* (indført i 1120-erne) over *Bruce-lenet* skriver Gillian Fellows Jensen i 1970, at deres stednavneformer ganske ofte er bedre end dem i selve Domesday Book, selvom der kan være mistanke om enkelte skriver-skandinaviseringer af oldengelske navne. Kilden er enten baseret på de originale Domesday Book-skattelister eller på en lokal kompilation af koncepter.

I *Onoma* 1969 skriver K. B. Jensen om nogle britiske og olden-

gelske navne, som kan påvises at være blevet underkastet skandinavisk indflydelse og om nogle navne, som synes at være af irsk oprindelse.

Et enkelt kapitel i V. E. Watt's artikel fra 1970 om *stednavne i Durham county* m.v. er helliget grevskabets skandinaviske navne. De findes i et sydligt område stort set svarende til Durham's eneste 'wapentake'. Ved siden af *-by* og *-thorp* og Grimstonhybrider er der et vist antal skandinaviserede engelske navne. Den skandinaviske bosættelse i dette område skal muligvis forbindes med koloniseringen fra Yorkshire North Riding, men i øvrigt er der i distrikterne Wear-dale og Teesdale nogen grund til at regne med irsk-norsk indtrængen via Cumberland.

Mængden af udgivne kilder er i perioden blevet forøget med adskillige bind. Den Gammeldanske Ordbog har udgivet 4 bind *Gammeldanske Diplomer* dækkende tidsrummet 1411–1435. Læsningen af diplomerne er foretaget i midten af 1950'erne af Inger Dons og Thelma Jexlev under tilsyn af Kaj Bom, og bindene giver for første gang mulighed for at studere dette tidsrums diplomer i let tilgængelig form i det originale sprog. Det må derfor dybt beklages, at arbejdet med serien indtil videre har måttet stilles i bero.

Diplomatarium Danicum med den sideløbende oversættelse *Danmarks Riges Breve* er i 1969 udkommet med 3. rækkes 6. bind omfattende årene 1361–63. Særlig vigtige navnekilder heri er skåningene Niels Stigsens og Niels Poses testamenter.

Andet og afsluttende bind af *Det kongelige Rettertings Domme og Rigens Forfølgninger fra Christian III's tid* ved Troels Dahlerup udkom i 1969. Domsudskrifterne indeholder et betydeligt antal person- og bebyggelsesnavne, dog ofte i ulokal form.

Af 1600-talskilder skal nævnes bind 1 (Ålborg og Ribe stifter) af *Præsteindberetninger til Ole Worm* ved Frank Jørgensen. Indberetningerne indeholder en lang række navne på høje ofte også ledsaget af navneforklarende traditioner. Endvidere det afsluttende, andet bind af *Levnedsløb i Sørbymagle og Kirkerups Kirkebøger 1646–1731* ved Ole Højrup med materiale til belysning af Danmarks eftermiddelalderlige personnavneskik.

En række stednavnetekster er udgivet af Institut for Navneforskning i 1971 under titlen *Stednavne i tekster*; bindet er primært beregnet til universitetsundervisningen i navneforskning.

Den VI. nordiske Navneforskerkongres afholdtes i Helsingør i 1971 med emnet Usammensatte naturnavne. Foredrag og referater af diskussion vil fremkomme i *Namn och Bygd*.

På kongressen vedtoges det på initiativ af den svenske forsker Lars Hellberg at nedsætte en internordisk komité dels til at koordinere nordisk navneforskning dels til også selv at tage initiativer til nyforskning. Siden kongressen har komiteen (nu kaldet NORDNA) foranlediget oprettet et centralt kartotek over nordiske navneforskere og deres igangværende arbejder. Derudover er der planlagt forskellige seminarer over emner som terminologi, struktur og edb-behandling. Problemerne omkring finansieringen af Nordna's aktiviteter er dog stadig uløste, men der søges til forskellig side om støtte til komiteens fortsatte arbejde.

Litteraturliste

Stednavne. Danmark.

Christensen, Vibeke. Udviklingen af høgh(-) i østdanske stednavne. i *Studier i dansk dialektologi og sproghistorie tilegnede Poul Andersen*. 1971.

Danmarks Stednavne. XIV. Odense amts bebyggelsesnavne v. J. Kousgård Sørensen. 1969.

Danmarks Stednavne. XV. Svendborg amts naturnavne I (Sunds herred) v. Birte Hjorth Pedersen og Inge Wohlert. 1970.

Hald, Kristian. -ruth. i *Kulturhistorisk leksikon for Nordisk Middelalder XIV*. 1969.

-sal. i *Kulturhistorisk leksikon for Nordisk Middelalder XIV*. 1969.

-skēth. i *Kulturhistorisk leksikon for Nordisk Middelalder XV*. 1970.

-skov. i *Kulturhistorisk leksikon for Nordisk Middelalder XV*. 1970.

-sø-. i *Kulturhistorisk leksikon for Nordisk Middelalder XV*. 1970.

Jensen, K. B. Bebyggelsesnavne i det gamle Søborg sogn. i *Ortnamnssällskapets i Uppsala Årsskrift*. 1968.

Jørgensen, Bent. *Dansk Gadenavneskik*. 1970.

Møller, Kristen. *Kås og Brygge. Betegnelser for anløbsbroer*. 1968.

Skautrup, Peter. Ældre middeljysk harugh. i *Sprog og Kultur XXVI*. 1970.

Sørensen, John Kousgård. *Danske sø- og ånavne I (A-D)*. 1968.

Weise, Lis. Bøget: Bøgede i østdanske stednavne. i *Studier i dansk dialektologi og sproghistorie tilegnede Poul Andersen*. 1971.

Weise, Lis. *Efterstillet adjektiv i danske stednavne*. 1969.

Wohlert, Inge. Barnehøj. i *Studier i dansk dialektologi og sproghistorie tilegnede Poul Andersen*. 1971.

Personnavne. Danmark.

- Hald, Kristian. Personnavn. Danmark, England, Normandiet. i *Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder* XIII. 1968.
- *Personnavne i Danmark*, I. (Oldtiden). 1971.
 - Slektsnavn, Danmark. i *Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder* XVI. 1971.
- Jørgensen, Peter. Om fornavne-kombination i Brede sogn. i *Sprog og Kultur* XXV. 1968.

Danelagen.

- Cameron, Kenneth. Linguistic and Place-Name Evidence. i *Medieval Scandinavia* 2. 1969.
- Scandinavian Settlement in the Territory of the Five Boroughs: The Place-Name Evidence, Part II, Place-Names in Thorp. i *Medieval Scandinavia* 3. 1970.
 - Scandinavian Settlement in the Territory of the Five Boroughs: The Place-Name Evidence, Part III, the Grimston-hybrids. i *England Before the Conquest* v. Peter Clemoes og Kathleen Hughes. 1971.
- Dodgson, J. Mc.N. Place-Names and Street-Names at Chester. i *Journal of the Chester Archaeological Society*. 1970.
- *The Place-Names of Cheshire I–III. English Place-Name Society Vols. XI–IV–XLVI*. 1970–71.
- Hald, Kristian. A reply to Peter Sawyer on 'the two Viking Ages of Britain'. i *Medieval Scandinavia* 2. 1969.
- Jensen, Gillian Fellows. The Domesday Book Account of the Bruce Fief. i *Journal of the English Place-Name Society* 2. 1969–70.
- The Scribe of the Lindsey Survey. i *Namn och Bygd*. 1969.
 - *Scandinavian Personal Names in Lincolnshire and Yorkshire*. 1968.
- Jensen, K. B. The Blending of Languages in the Place-Names of the North-East of England. i *Onoma*. 1969.
- Watts, V. E. Place-Names. i *Durham County and City with Teeside* v. J. C. Dewdney. 1970.

Kilder.

- Danmarks Riges Breve*. 1361–1363. 3. række 6. bind. 1969 v. C. A. Christensen, Herluf Nielsen, K. Friis Johansen, Peter Jørgensen.
- Det kongelige Rettertings Domme og Rigens Forfølgninger fra Christian III's tid*. bd. 2. 1969 v. Troels Dahlerup.
- Diplomatarium Danicum*. 1361–1363. 3. række 6. bind 1969 v. C. A. Christensen, Herluf Nielsen, K. Friis Johansen, Peter Jørgensen.
- Gammeldanske Diplomer*. 1411–1435. Gruppe A 2. række I–II. 1968 + III–IV. 1969 v. Inger Dons og Thelma Jexlev.
- Levnedsløb i Sørbymagle og Kirkerups Kirkebøger 1646–1731*. bd. 2. 1968 v. Ole Højrup.
- Præsteindberetninger til Ole Worm*. bd. 1. 1970 v. Frank Jørgensen.
- Stednavne i tekster*. 1971 v. Institut for Navneforskning.